

The article deals with the appellations for denoting the Virgin in baroque Ukrainian writing prose works. The research has shown that in 17th century written monuments, which are not canon texts, figurative individual-author appellations are found. They performed not only nominative function but also were used with stylistic aim.

Key words: baroque, written monuments of 17th century, sermon.

Тищенко Т.М.

НОМІНАЦІЯ ЖІНОК У РОДИЛЬНОМУ ОБРЯДІ СХІДНОГО ПОДІЛЛЯ

Статтю присвячено аналізу лексико-семантичної групи назв жінок у родильному обряді Східного Поділля, вказано на основні принципи мотивації та види номінації жінок.

Ключові слова: номінація, родильний обряд, східноподільські говірки, диференційна ознака.

Надійним джерелом пізнання складу і структури мовних одиниць, з'ясування їх генези, семантики, реконструкції давніх елементів духовної і матеріальної культури є мова традиційної родинної обрядовості. Одним із найдавніших обрядів, реальне і містичне таїнство якого зумовило табування, евфемізми, умовчання і саме цим приваблює дослідників, є родильний обряд. Номінації та етнолінгвістичному описові родильного обряду різних україномовних територій присвячені праці діалектологів М.В. Бігусяка [1], В.Ю. Дроботенко і З.Л. Омельченко [6], Л.М. Хомчак [11] та етнографів В.К. Борисенко [2], Н.К. Гаврилюк [3; 4], С.Гвоздевич [5] і інш. Поділля представлене в історико-етнографічних дослідженнях Хр. Ящуржинського [12], Є.П. Казимир [8], В.К. Борисенко [2], мовознавчих – Н.Д. Коваленко [9], О.А. Жвавої [7].

Мовне оформлення східноподільського родильного обряду не було предметом спеціального дослідження. Метою статті є системний опис лексико-семантичної групи (ЛСГ) на позначення жінок у родильному обряді Східного Поділля, з'ясування принципів мотивації та видів номінації жінок.

ЛСГ на позначення жінок у родильному обряді утворюють репрезентанти сем 'жінка, яка готується стати матір'ю', 'жінка, яка тільки народила', 'жінка, яка народила вперше', 'жінка, яка народила вперше в дуже молодому віці', 'жінка, яка народила вперше у старшому віці', 'жінка, яка має багато дітей', 'жінка, яка своїм молоком вигодувала чужу дитину', 'жінка, яка народила дитину поза шлюбом', 'жінка, яка немає дітей', 'жінка, яка допомагає породіллі'.

На позначення жінки, яка готується стати матір'ю, у досліджуваних говірках найчастіше вживаються субстантивовані прикметники *вагітна* (Пуг., ВС, Поб., Саль., Джул., Куял., Тарн., Чап., Джур., Тишк., Ват., Й., Пал., Дуб., Апол.), *беремена* (Тал., Фур., Пуг., Ор., Тарн., Сем., Чер., ВелМ, Чеч.) і її фонетичні варіанти *бер'ємен:а* (Кон., ВМ, Тишк.), *биремина* (Й.), *беремена* (Верб., Ух., Тан.), *бер'ємен:а* (Кис.), *бе^нреме^нна* (Мит.), *бе^нремна* (Рос.), *бер'ємен:а* (Рах.), *бір'ємен:а* (Трид.). Рідковживаними є субстантиви, відомі загальнонародній мові та діалектам, *важ^нка* (Фур.), *з^нрубa* (Пер., Г., Тер., Яг.), *т'аж^нка* (Бок., Пер., Глиб.) та сталі вислови *при над'її* (Джул., Саль.), *у положен':і* (Сем.), *у положен'її* (Ор.), *у поважному стан'ї* (Тер.), *стала у ваз'ї* (Саль., Кон.), *стала у т'аж'ї* (Джул.), *зайшла у т'аж* (Город.), *плод заплідниїс'а* (Чеч.), *маїє над'їїу* (Глиб.). Більшість із названих номенів із таким же значенням функціонують у літературній мові та інших говірках: *вагітна* (СУМ, I, 274; СБГ, I, 122; АУМ, I, 346; АУМ, II, 364; 1, 279; 9, 185), *ходити важкою, тяжкою* (ФСУМ, II, 930), *стати у вазі* (АУМ, I, 346; АУМ, II, 364; ФСУМ, I, 64), *при надії* (ФСУМ, I, 523), *беремена* [1, 279; 9, 185], *т'аж^нка* [1, 279; 9, 185], *з^нрубa* (АУМ, I, 346; СБГ, I, 331; 1, 279), *стала у т'аж'ї* [АУМ, I, 346; 1, 279].

Для номінації жінки, яка тільки народила, у говірках досліджуваного ареалу активно функціонує загальнонародна лексема (СУМ, VII, 266; СБГ, III, 345) *пород'їл'а* (Джул., Джур., Дуб., ІБ, Пал., ВС, Х., Тан., Тал., Ват., Кон., Верб., Й., Куял., Тарн., Коч., Чап., Рах., Мих., Дах., Пер., Яг., Пуг., Циб., Тер., Род.) у різних фонетико-морфологічних варіантах *пород'їл':а* (Чер., ВМ), *род'їл'а* (Сем., Бал., Род., Кис., Коч., Чеч., Чап., Тер., Рос., Саль., Мел., Кіл., ВелМ., Кон.), питома лексема *рожє^нниц'а* (Лук.), *рожин'їца* (Ор.), *роже^нн'їца* (Тишк., Трид.) та узгоджене і неузгоджене словосполучення *сїра жінка* (Бок., Чер.), *жінка нїсл'а родої* (ВС). Вузьколокальною на території Східного Поділля на позначення жінки, яка народила, є дієслово *зл'агла* (Циб.).

Кількість репрезентантів семени 'жінка яка народила вперше' обмежена: зафіксовано однослівні номени, похідні від *перший*: *первістка* (Яг., Пуг., Бал., Х., Тан., Кон., Тер., Мел., Саль., Ух., Бок., Чеч., Верб., Й., Рос., Тан., Трос., Кїбл., Трид., Тан., Тарн., Пал., Мих.), *первородка* (Джур., Апол., Пер., Род., Мит., Кис., Ор., Джул., Тал., Бен., Мих.), *першородка* (ІБ, Тишк., Глиб., Дуб.), демінутив *первісточка* (Сем., Тан.). Як правило, перший раз жінки народжують у молодому віці, на що вказують атрибутиви у словосполученнях *молода жіночка* (Поб.), *молода мама* (Коч., Куял., ВС). У деяких говірках однослівний номен відсутній і сема передається описово *перве дит'а народила* (Циб.), *перве /перше народила* (Ват.).

ДО 'вік' вплинула на появу у складі мікрогрупи опозиції сем 'жінка, яка народжує у дуже молодому віці' : 'жінка, яка народжує у старшому віці', спільними у репрезентації обох сем є лексеми *мама* (Сем.), *род'їл'а* (Бал.).

Для передачі першої семи у досліджуваних говірках найчастіше зафіксовано словосполучення з атрибутивами *рання, молода, юна, малолїтня, неповнолїтня*, що вказують на вік жінки *ран'а жінка* (Джул.), *ран':а жінка* (Пал.), *молода мати* (Коч.), *молода мама* (Чап., Рах., ВС, Мит., ВелМ., Рос.,

Кіл., Бен., Тал., Апол., Трид.), *молоден'ка* *мама* (ВМ, Лук., Дуб., Мих.), *молоден'ка* *мат'ір* (Циб.), *йуна* *мама* (Х.), *молода* *род'іл'а* (Кис.), *малол'ітн'а* *мама* (Тишк.), *непоўнол'ітн'а* *мама* (Джур.) ти іменник прикметникового походження *молода* (ІБ, Ват., Куял., Тан.). В окремих говірках для підсилення ознаки використовують прислівник *дуже* або частку *ще*: *дуже* *молода* (Мел.), *ше* *дитина* (Бок.). Однослівні номени представлені композитами *малородка* (Ор.), *скороспелка* (Трос.), *малол'етка* (Ух., Тер., Чеч., Яг.), перша основа яких містить вказівку на вік жінки, та іменниками *молодуха* (Кон.), *первістка* (Верб., Й., Саль., Бал.).

Щоб прокоментувати семантичні відтінки репрезентантів, мовці вдаються до дискурсивної чи пропозитивної номінації *молода* *мама* / *якшо* у *молод'і роки* *привела* *дитину* / *дуже* *молоден'ка* (Бен.), *не* *жінка* / *а* *зелін* (Тарн.), *у* *молодому* *в'іці* *і* *народжує* / *так* *йак* *ти* *пер* *у* *тринац'ат* / *чи* *п'ятнац'ат* *год* / *то* *вона* *ше* *са* *ма* *не* *у* *м'іє* *об'іти* *до* *п'ут'а* / *а* *йак* *народила* *дитину* / *то* *й'ї* *т'реба* / *шоб* *бат'ки* *не* *відходили* *від* *нейі* / *помагали* *й'ї* / *бавити* / *не* *лі* *нати* / *і* *шоб* *са* *му* *й'ї* *бавили* (Тарт.).

На позначення жінки, яка народжує перший раз у немолодому віці, вживаються лексема *старородка* (Кон., Ор., Апол.) та словосполучення з атрибутивами *стара*, *старша*, *пожила*, *прожила* і лексемами *мама*, *мамка*, *не* *ршородка*, *пород'іл'а*, *род'іл'а*: *старша* *не* *ршородка* (Джур.), *стара* *не* *рвородка* (Джур.), *стара* *мама* (Кис., ВС, Яг., Рос.), *стара* *мамка* (Дуб.), *стара* *пород'іл'а* (Саль., Трос.), *стара* *род'іл'а* (Тарн.), *прожила* *мама* (Х.). В окремих говірках сему може передавати один із компонентів словосполучення: *род'іл'а* (Сем.), *стара* (Кон., Ух., ВМ, ІБ, Кібл.), *пожила* (Коч., Чап.), *мама* (Гран., Трид.), *у* *не* *молодому* *в'іці* (Род.). Частотністю позначене стійке словосполучення *стара* *д'єва* (Бал., Циб., Бен., Чер.), *стара* *д'їука* (Пал., Тал.), яке загальнонародній мові, як і більшості східноподільських говірок, відоме на позначення дівчини, яка пізно вийшла заміж або взагалі не вийшла. Описові номінації *п'ізн'і* *роди* *у* *старих* *роках* (Лук.), *жінка* / *це* *уже* *тод'і* *йак* *пожили* / *це* *йім* *до* *триц'ати* *рок'іу* (Поб.), *старен'ка* / *йак* *й'ї* *під* *год* *сорок* / *сорокп'ят* (Тарн.) представлені спорадично. До номінації за допомогою тексту мовці звертаються тоді, коли треба пояснити відсутність однослівної назви: *не* *могла* *родити* / *а* *тод'і* *у* *Бога* *просит* *милоствини* *і* *Бог* *да* *йє* *дитину* (Й.), *коли* *получилос'* *зап'іднен'а* *тоді* *народила* / *бо* *йє* *шо* *до* *у* *го* *не* *ма* *йє* *д'іте* *а* *на* *стар'іст'іє* (Мел.), *якшо* *у* *старшому* *в'іці* *і* *роде* *у* *перший* *раз* / *то* *вона* *дуже* *тириживає* / *того* *шо* *у* *молодому* *в'іці* *і* *народити* *дитину* / *жінка* / *сама* *мама* *ше* *здоровен'ка* / *молоден'ка* *і* *шустра* / *а* *коли* *у* *по* *хилому* / *ну* *так* *за* *триц'ат* *в'іс'ім* / *за* *сорок* / *за* *сорок* *два* / *це* *й'же* *дуже* *т'аж* *к'і* *роди* / *трудношч'і* (Тарт.).

На позначення жінки, яка часто народжує, у досліджуваних говірках вживають вільні словосполучення *багатодітна* *мати* (Джур.), *багатодітна* *мати* (Трос., Дуб., Х., Лук., Тарт.), *багатодітна* *мама* (Трид., Гран., Мит., ВС), *багатодітна* *мати* (Яг.), *многодітна* *мат'* (Тишк.) або субстантивовані прикметники *багатодітна* (Й., Бок., Тарн., Ух., Чап., Рах., Мих., ВелМ., Род., ІБ, Ват., Глиб., Апол., Гран., Бал., Тал., ВМ, Пуг., Тан., Кон., Циб.), *багатор'ідна*

(Коч.), *многод'їтна* (Ух., Чеч., Кис.), *многод'їтнаїа* (Сем.), *многод'їтна* (Куял., Ор.). Лише в одній говірці зафіксовано складний іменник *многод'їтка* (Джул.).

Номінації за допомогою стійких порівнянь *їак к'вочка* (Циб.), *їак кролиц'а* (Бок., Трид., Пал.) інколи згортаються до однослівних вторинних номенів із яскраво вираженою суб'єктивною негативною оцінкою: *к'вочка* (Циб.), *кролиц'а* (Джул., ВМ), *королиц'а* (Джул., Кон., Трид.), *королиха* (Тарн., Ор.). Суфіксальні іменники на позначення людини, як зазначає В. Леснова, сприймаються як прізвиська і при негативній характеристиці ображають людей [10, 52]. Окремі репрезентанти у говірковому мовленні перейняті із офіційно-ділової сфери *мати ге'роїїн'а* (Джул., ВС, Лук.), *мама ге'ройін'а* (Рос.), *мат' г'іроїїн'а* (ВелМ.), *мат' ге'ройін'а* (Пал., Мит., Трос., Пуг.), *ге'ройін'а* (Тарн.). Композит ситуативно передає різне ставлення до багатодітних матерів: *їака многод'їтна / називайц'а мат' г'іроїїн'а / їїї платили на кажду дитину* (Бен.), *мати ге'ройін'а багато д'їтеї привела ї вигодувала* (Тал.). В деяких говірках паралельно із однослівними номенами чи словосполученнями зафіксовано описові форми *народжує часто* (Род.), *водит д'їтеї с'кіки Бог даў* (Тарт.), *воде їак к'вочка / хоче ве'лику с'їм'їу* (Циб.), *част'ї роди* (Джур.), *част'ї д'їти* (Кібл.), *ї нейї д'їтеї багато* (Мих.), *народжує багато д'їтеї* (Саль.), *добра мама / часто родит'* (Кис.), *раз ї р'їк* (Гран.), *хоче багато д'їтеї та ї часто воде д'їтки* (Циб.), *маїе р'їк по р'їк / одне за д'ругим* (Тер.) та паремії *їак р'їк так при'в'їд* (Кис.), *мамка поўниц'а / це ўсен'кі д'їти* (Мел.).

Окрему мікрогрупу утворюють назви жінки, яка своїм молоком вигодувала чужу дитину. Про особливу роль такої жінки в житті немовляти свідчать лексеми і словосполучення, якими мовці її номінують *мамка* (Джул.), *мама* (Сем., Тал.), *мати* (ІБ), *д'руга мат'їр* (Мих.), *д'руга мати дитини* (Пал., Бен.), *д'руга мама* (Мит., Тер., Чер.), *приїомна мама* (ВС), *названа мама* (Рос.), *багатод'їтна мати* (Трид.). До складу мікрогрупи також входять лексеми, похідні від *годувати* *годувал'ниц'а* (Род., Чер., Джур.), *огодованка* (Ор.), *гудованка* (Мел.), *підгодовує* (Тарн.), *кормити* *кормител'ка* (Бок.), *корм'їц'а* (Лук., Ват.), *кормл'ашча* (Тарн.), *кормл'ача* *мама* (Саль.), *корм'їашча мат' чужих д'їтеї* (Пуг.), *кормилиц'а* (Тан.). Лексема *годованка* у досліджуваних говірках є багатозначною, оскільки реалізує ще й сему 'дитина, взята у сім'ю на виховання із дитячого будинку'. В окремих говірках зафіксовано пропозитивні номени, що функціонують як дублети до словосполучень *щаслива мати / маїе молоко / і дл'а своїейї дитини ї дл'а чужойї* (Кис.), *багата мама / бо ї нейї було багато молока / вона годувала і своїу дитину і чужу* (Бал.), *молошина / шо багато молока ў нейї* (Кібл.).

Народна мораль завжди засуджувала жінок, які народжували дитину поза шлюбом, що в свою чергу відбилося на їх номінації: *погане слово / ну їак вона може з'вац'а* (Сем.), *поганим словом на нейї казали / не'кра'с'ївим* (Бен.), *їак х'т'їли так і казали / бе'сов'їсна* (Циб.), *шл'ушки теп'ерки вод'ат' / вони ж'с' с'ц'ого живут / оце / їак почали з'рош'ї давати / і вод'ат' д'їти / оце отак'ї д'їучата / теп'ер уже на них н'їх'то н'їчого не' каже / то ран'ше були пок'ритки / по'зорно було / по з'рамотному вона мама одинокка / а по*

ни^еграмотному нагул'ала байстру'ука (Чер.). Найбільш уживаною у досліджуваних говірках є загальнонародна лексема (СБГ, III, 278; СУМ, VII, 49; Арк., II, 66; Онишкевич, ч. II, 103) покритка (Кис., Ор., Мел., Коч., Чеч., Куял., Фур., Чап., Мих., ІБ, Джул.) та її акцентуаційний варіант пок'ритка (Кон., Верб., Тарн., Рах., Мит., Лук., Пер., Тал., Ват., Апол., Трид., Дуб.), які поки що чітких ареалів не показують. Цікаво, що у східноподільських говірках лексема пок'рита вживається на позначення одруженої жінки взагалі і зокрема у етапі покривання у весільному обряді, а її суфіксальний дериват пок'ритка – на позначення неодруженої жінки, яка народила дитину пок'ритка пок'рилас'а без в'іс'іл':а (Фур.). В окремих говірках зафіксовано атрибутиви пуста (Бок.) та описові форми роз'пусна при'вела байстру'ука (Глиб.), шо наро'дила байстру'ука (Трид.). Решта лексем мотивовані дієсловами гуляти нагул'ала (ВС, Рос., Тан.), гул'ашча (Саль., Ух., Бок., ВС, Пуг.), бродити – брод'лива (Пал.), віятися – по'ві'я (Яг., Пал.). Композити мат' од'іночка (ВелМ., Джур.), ма'ма од'іночка (Чер.) постали у говірках під впливом офіційно-ділової сфери. Соціальні зміни у суспільстві, складна демографічна ситуація змінили ставлення мовців до жінок, які народили і виховують дітей без шлюбу: пок'ритка колис' ка'зали / а те^нпер так н'іх'то не^нкаже (Дуб.).

Мікрогрупа назв жінки, яка не має дітей, включена до складу лексико-семантичної групи з логіко-понятійної точки зору. Такі жінки, які не пізнали радість материнства, викликають співчуття у інших: на неї'і час' / йак нидо'вол'ств'і'є було (Бен.), ка'жут / шо 'горе / не'має д'ітеї (Кібл.), х'вора 'жінка (Пал.). Тому мікрогрупа є малорепрезентативною порівняно з іншими. До неї входять прозоро мотивовані субстантивовані атрибутиви з префіксом без-: бе^нсп'л'ідна (Бал., Яг., Чеч., Рах., ВелМ., Мит., Лук., Пуг.), би^есп'л'ідна (Ух.), бе^нсп'л'ідна (Кон., Джул., Чап., Кібл.), би^есп'л'одна (Ор., Коч., Тишк., Куял., Бен.), бе^нзд'ітна (Сем., ВС, Циб., Верб.), би^езд'ітна (Тарн., Апол., Ват.), словосполучення із такими ж залежними словами бе^нсп'л'ідна 'жінка (Джур.) та описові форми, у структурі яких є заперечення: ни^ема д'ітеї (Тан.), ни^емає д'ітеї (Мих.), 'жінка / йака не^нмає д'ітеї (Дуб.), 'жінка / йака не 'родит (Саль.). Субстантивовані прикметники 'йалова (ВМ, Джул., Мел., Рос.), пуста (Глиб., Яг., Ор., Трид.), поро'жн'а (Пер.) мають негативну конотацію. У досліджуваних говірках лексема 'йалова активно функціонує на позначення корови, яка не телилась, кози, яка не дала потомства, капусти, яка не склалася в голівку, картоплі, яка має тонкі пагінці.

Ще одним учасником родильного обряду є жінка, яка допомагає тій, яка народжує. До неї було ряд вимог – вона повинна бути досвідченою, віком 50-60 років, мати власних дітей, знати молитви, допомагати породіллі після пологів: ба'ба пови'туха / на це да'ва'єс'а дар Божий (Кис.), це ста'ра 'жінка дос'вічена (Трос.), прин'імає 'роди / ку'найє ди'тину (Джур.), ба'ба пови'туха допома'гає 'жінці 'і народжувати / пома'гала у 'вибор'і імен'і / і ў хрешчи'єн'і / і пост'рижинах / вона шчи'талас'а гла'уною 'жінкою на сел'і / и'її за'прошували на ўс'і йув'ілейн'і / с'імейн'і с'в'ата (Джур.), ба'ба 'може при'мати ц'і 'роди / т'іки та ў йа'кої на це йє дар / йака про'жила (ВелМ.), шо Бог знан':ами над'ілю' (Лук.).

ДО 'вік' і 'дія' зумовили появу композитів на позначення жінки, яка приймає роди. Незважаючи на часту фіксацію і збереження у свідомості мовців відходять на периферію лексико-семантичної системи мови, що пов'язано з позалінгвальними чинниками, загальноновживані назви *баба пови|туха* (Топ. Яг., Сем., ВС, Тал., ВМ, Дах., Х., Джул., Чер., Саль., Верб., Коч., Трос., Куял., Бок., Чеч., Рах., Кібл., Ват., Мит., Рос., Трид., Лук., Мих.), *баба б|ранка* (Ор., Кис., Мел., ВелМ), *баба шеⁿ|туха* (Пал.), *баба род|іл'на* (Коч.). Інколи вживається лише перша або друга основа композитів: *баба* (Фур., Тан., Коч., Ор., Тал.), *пови|туха* (Топ., Кон., Тишк., Пуг., Чап., Тарн., Ух., Верб., Мел.), *б|ранка* (Глиб.). Ці номени мають прозору мотивацію *баба пови|туха / вона бере і пови|ває* (Мел.), *бабⁿка б|ранка / бо брала |роди* (Тер.). Знання, вміння баби-повитухи для породіллі мали велике значення, адже від цього залежало здоров'я її і дитини, тому таких жінок у селі дуже шанували: *баба / це д|руга |мати* (Пал.), *бабу пови|туху частували ви|ном / давали їй|її хл|їб|ін'а / або хус|тинку / або рушн|чок / мо ше їй|її могли да|вати / цу|керок / чим могли тим і |д|акували* (Рос.), *кожен р|їк д|итина ні|се три калач|ї до |цейї |баби вс|їг|да* (Лук.). Ставлення до такої жінки позначилося і на її номінації. У багатьох говірках мовці використовують демінутиви *баб|ц|а* (Рах.), *бабⁿка пови|туха* (Кон., Род., Й., Джур., Тишк.), *бабⁿка* (Бен., Сем., Циб., Джур.), *бабⁿка б|ранка* (Тарт., Джур., Тер.), *бабⁿка пови|тушка* (Дуб.). Нові іншомовні лексеми *аку|шерка* (Джур., Тишк., ВС, Дах., Бал., Поб., Куял., ВелМ., Пуг., Лук.), *фел|дшер*, засвоюючись народною мовою, зазнають зміни формальної структури *оку|шарка* (Сем.), *ку|шорка* (Тал., Г.), *фел|шер* (Рос.).

Найпродуктивнішими принципами номінації жінок у родильному обряді Східного Поділля є:

- 1) дія → діяч: *пови|туха, б|ранка, шеⁿ|туха, |покритка, кор|мител'ка, гу|дованка, род|іл'а, пород|іл'а, |рожеⁿниц|а,*
- 2) зовнішня ознака → назва особи: *важ^mка, г|руба, т'аж^mка, с|тала у т'аж|ї;*
- 3) вік → назва особи: *ста|ра род|іл'а, про|жила |мама, неⁿпо|унол|їтн'а |мама, моло|ден'ка |мама, |дуже моло|да, по|жила, мало|л'етка;*
- 4) вік, дія → діяч: *мало|родка, старо|родка, скорос|пелка, баба б|ранка, баба шеⁿ|туха;*
- 5) кількість пологів → назва особи: *много|д'їтна|а, много|д'їтна, багато|д'їтна |жінка, |перв|сточка;*
- 6) кількість пологів, дія → діяч: *неⁿрво|родка, неⁿршо|родка, много|родка.*

У номінації жінок у родильному обряді східноподільських говірок найчастотнішою є лексична номінація, виражена іменниками, субстантивованими прикметниками, словосполученнями. Пропозитивні номени – образні вислови та описові форми, побудовані за структурою складнопідрядного речення. Додаткові елементи семантики назви передають дискурсивні номени, які, як і препозитивні номени, вживаються паралельно із однослівними назвами.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ НАЗВ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

Апол. – Аполянка Уманського Черкаської; Бал. – Балта Балтського Одеської; Бен. – Бендзарі, Балтського Одеської, Бок. – Бокове Балтського Одеської, Верб. – Вербка Крижопільського Вінницької, ВМ – Велика Мечетня Кривоозерського Миколаївської, ВелМ – Велика Мочулка Теплицького Вінницької, Ват. – Ватутіно Звенигородського Черкаської, Глиб. – Глибочок Котовського Одеської, Гран. – Гранів Гайсинського Вінницької, Г. – Городецьке Уманського Черкаської, Дах. – Дахталія Крижопільського Вінницької, Джул. – Джулинка Бершадського Вінницької, Джур. – Джурин Шаргородського Вінницької, Дуб. – Дубиново Савранського Одеської, ІБ. – Іванівка Білоцерківського Київської, Й. – Йосипівка Ульянівського Кіровоградської, Кібл. – Кіблич Гайсинського Вінницької, Кис. – Кисляк Гайсинського Вінницької, Кон. – Конела Жашківського Черкаської, Коч. – Кочержинці Уманського Черкаської, Куял. – Куяльник Котовський район Одеської, Лук. – Луківка Катеринопільського Черкаської, Мел. – Мелешків Гайсинського Вінницької, Мит. – Митків Гайсинського Вінницької, Мих. – Михайлівка Гайсинського Вінницької, Ор. – Орлове Новоархангельського Кіровоградської, Пал. – Паланка Уманського Черкаської, Пер. – Перейма Балтського Одеської, Поб. – Побійна Жашківського Черкаської, Пуг. – Пугачівка Жашківського Черкаської, Рах. – Рахнівка Гайсинського Вінницької, Рос. – Росоша Теплицького Вінницької, Род. – Родниківка Уманського Черкаської, Саль. – Сальково Гайворонського Кіровоградської, Сем. – Семирічка Гайсинського Вінницької, Тал. – Тальянки Тальнівського Черкаської, Тан. – Танське Уманського Черкаської, Тарн. – Тарнава Монастирищенського Черкаської, Тарт. – Тартак Чечельницького Вінницької, Тер. – Тернівка Бершадського Вінницької, Тишк. – Тишківка Добровеличківського Кіровоградської
Топ. – Тополі Гайворонського Кіровоградської, Трос. – Тростянець Тростянецького Вінницької, Трид. – Тридуби Кривоозерського Миколаївської, Фур. – Фурманка Уманського Черкаської, Ух. – Ухожани Балтського Одеської, Х. – Хижня Жашківського Черкаської, Циб. – Цибулів Монастирищенського Черкаської, Чап. – Чапаївка Монастирищенського Черкаської, Чер. – Черповоди Уманського Черкаської, Чеч. – Чечелівка Гайсинського Вінницької, Яг. – Ягубець Христинівського Черкаської.

ДЖЕРЕЛА

Арк. – Аркушин Г. Словник західнополіських говірок: У 2 т. – Луцьк: Вежа, 2000. – Т. 1–2; АУМ – Атлас української мови: В 3 т. – К.: Наукова думка, 1984. – Т. 1. – 1988. – Т. 2; СБГ – Словарь української мови / За ред. Б. Грінченка. – К.: Наукова думка, 1996–1997. – Т. 1–4; СУМ – Словник української мови: В 11 т. – К.: Наукова думка, 1970–1980. – Т. I–XI; Онишкевич – Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок. – К.: Наукова думка, 1984. – Ч. I–II.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бігусяк М. В. З лексики родильного обряду у гуцульських говірках // Український діалектологічний збірник. Кн. 3 / Упоряд., передм. П.Ю. Гриценка. – К.: Довіра, 1997. – С. 293-302.
2. Борисенко В. К. Родильні звичаї та обряди // Поділля: історико-етнографічне дослідження / Артюх Л. Ф., Балушок В. Г., Болтарович З. Є. та ін. – К.: Доля, 1994. – С. 211-217.
3. Гаврилюк Н. К. Досвід Історико-етнографічного картографування родильних звичаїв та обрядів українців // Народна творчість та етнографія. – 1978. – № 1. – С. 18-27.
4. Гаврилюк Н. К. Картографирование явлений духовной культуры (По материалам родильной обрядности украинцев). – К.: Наукова думка, 1981. – 273 с.
5. Гвоздевич С. Архаїчні елементи у родильній обрядовості поліщуків (кінець XIX – 30-ті роки XX ст.) // Полісся: мова, культура, Історія. – К., 1996. – С. 247-251.
6. Дроботенко В. Ю. Омельченко З. Л. Словник родинної обрядової лексики східностепових українських говірок // Лінгвістичні студії. Збірник наукових праць. – Вип.2. – Донецьк, 1996. – С. 264-269.

7. Жвава О. А. Лексика родильного обряду у говірках наддністрянсько-подільського суміжжя // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Філологічні науки. Вип. 16. – Т. 1. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2008. – 508 с.
8. Казимир Е. П. Из свадебных, родинных и похоронных обычаев Подольской губернии // Этнографическое обозрение. – 1907. – № 1–2. – С. 210.
9. Коваленко Н. Д. Фраземіка родильних обрядів у говірках волинсько-подільського суміжжя // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови: Збірник наукових праць / Відп. ред. М.Я. Плющ. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – Вип. 3, кн. 2. – С. 183-191.
10. Леснова В. В. Номінація рис людини в українських східнослов'янських говірках: Монографія. – Луганськ: Альма-матер, 2004. – 193 с.
11. Хомчак Л. М. Проблеми дослідження родинно-обрядової лексики в надсянських говірках // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови: Збірник наукових праць / Відп. ред. М.Я. Плющ. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – Вип. 3, кн. 2. – С. 145-152.
12. Ящуржинский Хр. Поверья и обрядности родин и крестин // Киевская старина. – 1893. – № 7–9. – С. 73-83.

The article presents the lexical and semantic analysis of women's names in maternity ritual in the dialects of Eastern Podillya, the main principles of motivation and kinds of women's names are describes.

Key words: nomination, dialects of Eastern Podillya, maternity ritual, differentiating peculiarity.

Панченко Ю.В.

ЗБАГАЧЕННЯ ЛЕКСИЧНОГО СКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ У 20-30-І РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ

Стаття присвячена аналізу джерел розширення і збагачення лексичного складу української літературної мови у 20-30-і рр. ХХ століття. Виявлено основні тенденції і шляхи поповнення мови, простежено вплив процесу словникових змін на мовотворчість письменників означеного періоду.

Ключові слова: лексичний склад мови, термінологічна лексика, іншомовні слова, розмовна лексика.

Всебічний аналіз функціонування лексики літературної мови конкретного історичного періоду неможливий без дослідження таких чинників, як суспільно-історичні зміни та певна внутрішня схема розвитку мови.

Реформа 20-30-х рр. в Україні була спрямована на відродження і розвиток національної культури. Політика коренізації (українізації) мала величезний вплив не лише на фактичний стан речей, але й на свідомість людей: змінилося